

Miten tässä näin kävi?

■ Sirpa Jalkanen

Lomaketta lomakkeen perään, raporttia raportin päälle, kokousta kokouksen jälkeen ja kello lähennee jo neljää. Silti en ole ehtinyt antaa ajatustakaan tutkimukselle – työlle, jota oikeasti haluaisin ja minun pitäisikin tehdä. Tutkijakollegat, tuttu tunne vai mitä?

Jospa ne lomakkeet ja raportit lukisi edes joku tai jospa niissä kokouksissa olisi käsitelty ja päätetty tärkeistä asioista, asiantilan voisi edes jotenkin hyväksyä. Mutta ei, pakko vaan tehdä, kuuluu näes virkavelvollisuuksiin. Ja näin ne miestyövuodet vaipuvat unholaan. Uskon vakaasti, että tällainen tilanne on keskeinen syy tämän ansiokkaan raportin maalaamaan huolestuttavaan kuvaan Suomen tieteen tilasta ja tasosta useilla aloilla. Erityisen kärjistynyt tilanne on ollut senioritutkijoiden ja professorien työajankäytössä pari viime vuotta, sillä yliopistoudistukseen valmistautuminen on vienyt paljon aikaa. Toisaalta Stakesin ja Kansanterveyslaitoksen (KTL) pakkoavioliitto ei ole ollut ihan niin auvoisa kuin alunperin joku saattoi ajatella, mikä on puolestaan lisännyt kaaosta tällä alueella.

Miksi ihmeessä ei uudistuksia tehtäessä pidetä kiinni ja vahvisteta sitä, mikä on hyvää ja uudisteta tai poisteta kokonaan sitä, mikä on huonoa. Esimerkkinä voi ottaa KTL:n kansainvälisesti arvostetun huippubrändin, jossa tehtiin loistavaa työtä kansanterveyden hyväksi perustutkimuksesta soveltavaan asti. Muutosrytinnöissä tuhottiin paljon pitkäaikaista kehitys- ja rakennustyötä ja menetettiin valovoimaisimmat tutkijat kahdessa sukupolvessa ulkomaille. Olisikoan meillä siihen ihan oikeasti varaa?

Ihmettelen, kuka tätä orkesteria oikein johtaa. Ilmeisesti poliitikot ja hallintoihmiset, jot-

ka haluavat organisoida tieteellistä tutkimusta tietämättä, mitä se oikein on – vähän niin kuin pappi pantaisiin johtamaan armeijaa.

Tieteellinen tutkimus, sellaisena kuin sen itse miellän, ei ole tilastojen pitämistä ja niiden kokoamista tai haastattelulomakkeiden keräystä. Tieteelliseen tutkimukseen liittyy olennaisena osana uuden luominen ja keksinnöllisyys, ja se on syytä pitää erillään kartoituksesta. Päätäjät eivät tunnu tietävän, että tiede on vähän niin kuin taidetta. Yhtä vähän kuin taiteilijoita voi määrätä maalaamaan vain punaista, tutkijan voi määrätä huippututkijaksi. Sellaiset vain syntyvät tietyllä tavalla lahjakkaista yksilöistä. He vetävät valovoimallaan muitakin tutkijoita parempiin suorituksiin, ja heitä on Suomen kaltaisen maan syytä tukea. Tutkijayhteisöjä ei voi juurikaan ohjata ylhäältä alas, vaan todellinen yhteistyö ja menestys syntyvät ihan toisesta suunnasta, alhaalta ylös.

Niin kuin varmaan jo tähän mennessä on käynyt selväksi, niin en pidä tutkimustyötä ihan joka pojan ja tytön tavallisena ”duunina”. Senpä vuoksi ihmettelenkin kovasti, minkä ihmeen takia koulutamme niin paljon tohtoreita. Raportti toki antaa selitykseksi sen, että osa näin korkeasti koulutettua väkeä menee yliopistojen ulkopuolelle. Toisaalta ohjaajina joudumme käyttämään valtavasti aikaa sellaisten henkilöiden ohjaamiseen, joista ei ole tutkijoiksi. Tämä ei lisää tieteen tasoa millään lailla, ja senpä vuoksi tohtorikoulutettavien karsintaa täytyy terävöittää ihan niin kuin raportti ehdottaa.

Väitöskirjan valmistumisajasta tai yleisurooppalaisesta standardoinnista en ole raportin kanssa samaa mieltä. Silloin kun joku suomalainen väitellyt vielä ylipäättensä lähtee ulkomaille, niin hän on yleensä erityisen haluttu kokemuk-

sensa takia. Tutkijaksi aikovalle tohtorikandidaatille on eduksi saada aikaan tasokas väitöskirja ja päästä postdoctoral-tutkijaksi maailman huippulaboratorioon.

Terveyspuolen edustajana minua kovasti huolestuttaa tuottavuuskäyrien lasku ja keksinkin asialle muutaman selityksen: 1) TEKES on hävinnyt rahoittajana lähes täysin biomedisiinistä akateemisesta tutkimuksesta ja ohjannut rahansa soveltavaan tutkimukseen ja teollisuuteen. Nykyisestä rahoituskohteesta ei tule julkaisuja sillä tahdilla kuin yliopistosta. 2) Kliinistä tutkimusta oli aiemmin paljon helpompi tehdä Suomessa kuin monessa muussa maassa. Nyt lupakäytännöt ovat niin monimutkaiset, etteivät kliinisen paineen alla työskentelevät lääkärit jaksa ryhtyä tutkimaan. Tässä kohden voisi miettiä, ovatko kaikki lipuskat ja läpyskät todella välttämättömiä vai selvitäänkö vähäisemmällä mutta silti asianmukaisella byrokratialla. 3) Tutkimuksen tasoon EU-yhteistyö on saattanut vaikuttaa laskevasti. Ohjelmat ovat olleet yleensä kontraktimuotoisia, eli on täytynyt tietää jo viisi vuotta aiemmin, minkälainen ”milestone” ja ”deliverables” milloinkin saavutetaan. Tällainen tutkimus on hyvin harvoin mitään maatajärjestyttävää ja uutta luovaa, johon muut tutkijat näkisivät paljonkaan tarvetta viitata.

Miten tästä eteenpäin? 3,4 %:n osuus bruttokansantuotteesta tutkimukseen on harhaanjohtavaa, sillä todellinen rahoitus uutta luovaan perustutkimukseen on vain noin 0,4 % bruttokansantuotteestamme. Jos todella aiomme huipulle, sen määrää on pakko nostaa. Tutkijan ura on saatava aidosti houkuttelevaksi vaihtoehdoksi. Sekin on rahasta kiinni. Jos nuori vastavalmistunut lääkäri, ekonomi tai insinööri saa samaa palkkaa muilla sektoreilla kuin professori yliopistossa uransa huipulla, niin ihmeellinen palo täytyy sielussa loistaa, jos valitsee tieteen. Raha on sittenkin vain yksi tekijä. Sen ohella tutkijoille on syytä antaa työrauha. Lisääntyvä byrokratia, jatkuvat organisaatiouudistukset ja evaluoimiset eivät kuulu huippututkimuksen menestystekijöihin.

Miksi juuri silloin, kun olimme saavuttamassa Ruotsin biomedisiinan sitaatit kansantuotteeseen suhteutettuna, aloimme muuttaa ja menettää tieteelliseen suorituskyykyyn pystyvän järjestelmän? Tällä menolla ei Suomeen tule tieteen Nobeleita, ei.

Kirjoittaja on Turun yliopiston immunologian professori. Kirjoitus perustuu puheenvuoroon, joka pidettiin Suomen tieteen tila ja taso 2009 -raportin julkistamistilaisuudessa 10.11.2009.

JUHLIVAT SEURAT 2010

Finska Läkaresällskapet täyttää 175 vuotta, Suomen muinaismuistoyhdistys 140 vuotta, Tekniska Föreningen i Finland 130 vuotta, Svenska litteratursällskapet i Finland 125 vuotta ja Historiallinen yhdistys 120 vuotta. Svenska litteratursällskapet on julkaissut juhlansa kunniaksi **Bo Finnen** kirjan *Donatorernas bok* (SLS 2010). Se kertoo ihmisistä, jotka ovat seuran rahastojen takana. Vuosien aikana seura on hallinnoinut yli 140 rahastoa.

Suomen Tilastoseura täyttää 90 vuotta ja Historiska samfundet i Åbo 80 vuotta. 75-vuotiaita tieteellisiä seuroja ovat Pohjoismainen tie- ja liikennefoorumi, Suomen Hyönteistieteellinen Seura, Suomen kouluhistoriallinen seura ja Valtiotieteellinen yhdistys. 70 vuotta täyttävät Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura, Luther-Agricola-Seura ja The Westermarck Society. 60-vuotias on Suomen Limnologinen yhdistys sekä 50-vuotias Alkoholi- ja huumetutkijain Seura ja Yhteiskuntasuunnittelun seura.